

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 5

Issue 4

Különszám

Gödöllő
2009

KÜLÖNBÖZŐ BESZERZÉSI CSATORNÁK ÉRTÉKELÉSE A HAZAI VÁGÓSERTÉS FELVÁSÁRLÁSBAN

Csonka Arnold, Borbély Csaba

Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Vállalatgazdasági és Szervezési Tanszék

7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.

arnold.cs@gmail.com

Összefoglalás

Az elmúlt évek a hazai sertés termékpálya szereplői számára az új kihívások és megpróbáltatások időszakát jelentették. Az EU-csatlakozással megnyílt európai piacok, a gazdasági és jogi szabályozás jelentős változásai nagymértékben hatottak a vágósertés piac érintettjeire. Az új helyzetben a fennmaradás és sikeresség egyik kulcsfontosságú kritériuma a beszállító-vevő kapcsolatok integráltsága és koncentrációja lett. Ennek megfelelően tanulmányunkban egy hazai nagyfeldolgozó vállalat beszerzési bázisát elemeztük 2003. és 2007. között. Munkánkkal az alábbi kérdésekre kerestük a választ: Az EU-csatlakozást követő években milyen módon változott a szóban forgó feldolgozó beszállítói bázisának struktúrája? A beszerzési csatornák változása milyen hatást gyakorolt a felvásárolt vágósertések minőségére? Van-e a beszerzési költségben jelentkező különbség az egyes beszerzési csatornák között? Eredményeink alapján megállapítottuk, hogy az EU-csatlakozás után kialakuló új piaci helyzet komplex módon hatott a hazai vágósertés termelőkre. Az új versenytársak megjelenése számos gazdaság tönkremenetelét idézte elő. Más részről viszont a versenynek köszönhetően a fennmaradók által nyújtott minőségi teljesítmény lényegesen javult. A vizsgált beszállítói bázisban a megfelelően nagy volument koncentrálni tudó beszállítók tudtak talpon maradni. A feldolgozó szempontjából értékes partnernek bizonyultak a független mezőgazdasági nagyvállalatok, valamint a kisebb volument előállító termelőket is integrálni képes szövetkezetek és felvásárló vállalatok. Ez utóbbi csoport gyengesége azonban a labilis minőségi teljesítmény. Bebizonyosodott, hogy a piaci szereplők többnyire árelfogadóak, adott minőségi osztályon belül legfeljebb egyes speciális esetekben lehet a felvásárlási árat a piaci átlag alatt tartani.

Kulcsszavak: hazai sertés termékpálya, beszerzési bázis, minőség és termelési költségek

Evaluation of various procurement channels on the slaughter pig market

Abstract

The Hungarian pork industry went through many negative changes after the EU joining. The pork product chain had to face new challenges on the open European market, and the last five years in the life of Hungarian pig farms was a time of crisis which led to the relapse and concentration in production. In our study it shall be revealed how the EU joining influenced the processor's buying-in strategies and how the structure of the supply base changed.

Our study was carried out about the buying-in and slaughter data of a Hungarian processor enterprise between the years 2003 and 2007. We have demonstrated the affect of the EU joining on the slaughter pig supply base. It can be stated that the accession caused major changes in two related areas. First, the flow-in of the import pigs weakened the domestic enterprises. The low quality home farms and the independent farms which supplied in small quantities were the first to lose their position. On the other hand we have to see that the last five years have not only weakened the sector but also filtered it. The inefficient and ineffective farms were closed down. The surviving suppliers are able to keep pace both in quality and in costs of production in the strong race. Moreover, they are able to wait for the end of crisis, like a boom of importing or a crash in prices.

Keywords: Hungarian pork industry, buying-in and slaughter data, quality and costs of production

Bevezetés

Az elmúlt évek a hazai sertés termékpiac szereplői számára az új kihívások és megpróbáltatások időszakát jelentették. Az EU-csatlakozással megnyílt európai piacok, a gazdasági és jogi szabályozás jelentős változásai nagymértékben hatottak a vágósertés piac érintettjeire. A termelő és feldolgozó szektor helyzetét tovább rontották a már amúgy is meglévő hatékonysági és strukturális problémák (*Fejes és Széles, 2003; Bíró és mtsai, 2003; Gere, Gere, 2006*).

A radikális környezeti változások és a belső gyengeségek eredőjeként a vertikum válsága és szerkezeti átalakulása következett be (*Szabó, 2007; AKI 2006*). Az új helyzetben a fennmaradás és sikeresség

egyik kulcsfontosságú kritériuma a beszállító-vevő kapcsolatok integráltsága és koncentrációja lett (Balogh és mtsai, 2009, AKI, 2006).

Ennek megfelelően tanulmányunkban egy hazai nagyfeldolgozó vállalat beszerzési bázisát elemeztük 2003. és 2007. között. Munkánkkal az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

- Az EU-csatlakozást követő években milyen módon változott a szóban forgó feldolgozó beszállítói bázisának struktúrája?
- A beszerzési csatornák változása milyen hatást gyakorolt a felvásárolt vágósertések minőségére?
- Van-e a beszerzési költségben jelentkező különbség az egyes beszerzési csatornák között?

Anyag és módszer

Vizsgálataink alapját az említett feldolgozótól származó, 2003 és 2007 közötti vágási és szállítói nyilvántartások képezték. E nyilvántartásokból gyűjtöttük ki vágott egyedenként a színhússzázalékra és felvásárlási árra, valamint a származási helyre vonatkozó adatokat, majd ezeket havi és éves időintervallumonként aggregáltuk.

A beszállítói bázis struktúrájának elemzését két szempont szerint végeztük el. Legegyszerűbbnek a hazai, illetve az import felvásárlások elkülönítése bizonyult. Második lépésként a hazai beszállítókat a tevékenységük jellege és a feldolgozó felé értékesített egyedszám alapján négy csoportba (beszerzési csatorna típusba) soroltuk. Az első csoportba kerültek – minden egyéb szemponttól függetlenül – azok a „kisbeszállítók”, amelyek a vizsgált öt év alatt összesen kevesebb, mint 20.000 egyedet értékesítettek a vágóhíd felé. A „felvásárlók” csoportot alkották a termeléssel nem, vagy csak kisebb mértékben foglalkozó, integrátori tevékenységet végző cégek. A harmadik csoportba kerültek a sertéstartást többnyire főtevékenységként megjelölő mezőgazdasági nagyvállalatok („termelők”), végül a mezőgazdasági szövetkezetek képezték a negyedik csoportot.

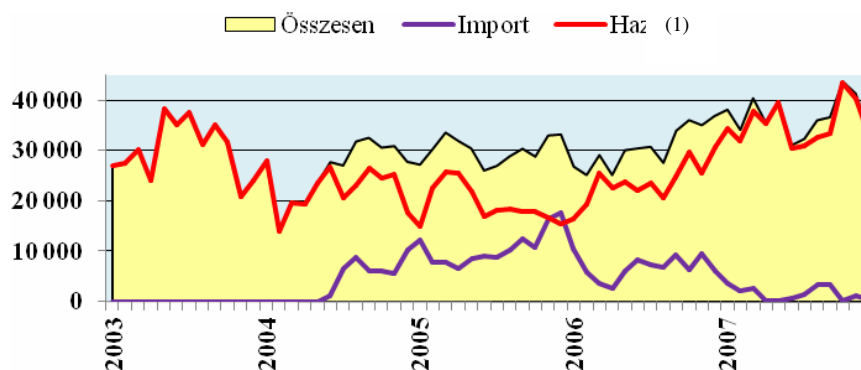
A beszállított vágósertések minőségi mutatójaként a színhússzázalékot, illetve az ennek alapján kialakított S/EUROP minőségi osztályokat alkalmaztuk.

A beszerzési költség számításának az alapja a hasított súlyra vetített, „E” minőségi osztályra vonatkozó vágóhídi nettó felvásárlási ár volt.

Eredmények és értékelésük

A hazai, illetve az import felvásárlások mennyiségének havi alakulását az 1. ábra tartalmazza.

1. ábra: A vágások számának havi alakulása 2003. és 2007. között származási hely szerint

Figure 1: monthly number of slaughtered pigs by origin between 2003 and 2007
Total, import, domestic(1)

A felvásárlási volumen alapján a vizsgált időszakot három szakaszra bonthatjuk. Az első, EU-csatlakozás előtti szakaszra (2003.01. – 2004.05.) a tisztán hazai felvásárlásra alapozott termelés és az intenzíven csökkenő mértékű felvásárlás volt jellemző. A második szakaszban (2004.06.-2005.12.) megkezdődött az erőteljes importbevonás, amely kiszorította a hazai beszállítókat. A harmadik szakaszban (2006.1.–2007.12.) ez a tendencia a visszajára fordult, elsősorban a nagymértékben gyengülő forint hatására. A gyorsan növekvő vágásszámból ismét a hazai beszállítók részesedése nőtt, amely az időszak végére gyakorlatilag elérte a 100%-ot.

A továbbiakban az import, majd a hazai beszállítói bázis belső struktúráját mutatjuk be röviden. Az import vágósertések beszerzése kétféle módon történhet: közvetlenül a külföldi cégtől, illetve közvetve, magyar importőr vállalatától. A vizsgált feldolgozó eleinte ez utóbbi megoldást részesítette előnyben (a csatlakozást követő 4 hónapban az import 60-80%-a közvetítőktől származott), majd 2004 végétől egyértelműen a közvetlen felvásárlás vált meghatározóvá, 80-90% körüli arányban. A közvetlen importban érintett kilenc ország közül kettő játszott kiemelkedő szerepet, stabilan 90% körüli együttes részesedéssel.

Ahogy azt a belföldi felvásárlási volumen erőteljes ingadozásából sejteni lehet, a hazai beszállítói kör is radikális változáson esett át az EU-csatlakozást követően. E változást egyértelműen a koncentráció jellemezte (1. táblázat). A feldolgozó beszállítói bázisa 2003-ban 240 partnerből állt, amelyekből összesen

mintegy 362.000 vágósertést vásárolt. A 2007-ben felvásárolt 424.000 egyed viszont mindössze 100 partnertől származott, vagyis öt év leforgása alatt az átlagosan egy beszállítóra jutó felvásárlás 1511-ről 4243 egyedre (2,8-szeresére) nőtt.

1. táblázat: Az egyes beszerzési csatornák strukturális jellemzői a vizsgált időszakban

Csatornatípus(1)	Változó(2)	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Kisbeszállítók(3)	Felvásárlás (egyed)(7)	105 789	78 109	52 433	48 269	42 738
	Beszállítók száma (db)(8)	225	166	105	88	83
Felvásárló - integrátor vállalatok(4)	Felvásárlás (egyed)	96 826	52 749	28 672	54 650	202 295
	Beszállítók száma (db)	6	6	4	6	6
Mg. termelő vállalatok(5)	Felvásárlás (egyed)	149 442	100 051	65 734	62 605	100 096
	Beszállítók száma (db)	8	8	7	8	8
Mg. szövetkezetek(6)	Felvásárlás (egyed)	10 651	38 247	87 328	119 158	79 121
	Beszállítók száma (db)	1	3	3	3	3

Table 1: The structural characteristics of the procurement channels during the investigation period
channel(1), variable(2), minor supplier(3), buyer up-integrator firms(4), agricultural producer firms(5), agricultural collective farm(6), buying up, piece(7), number of suppliers(8)

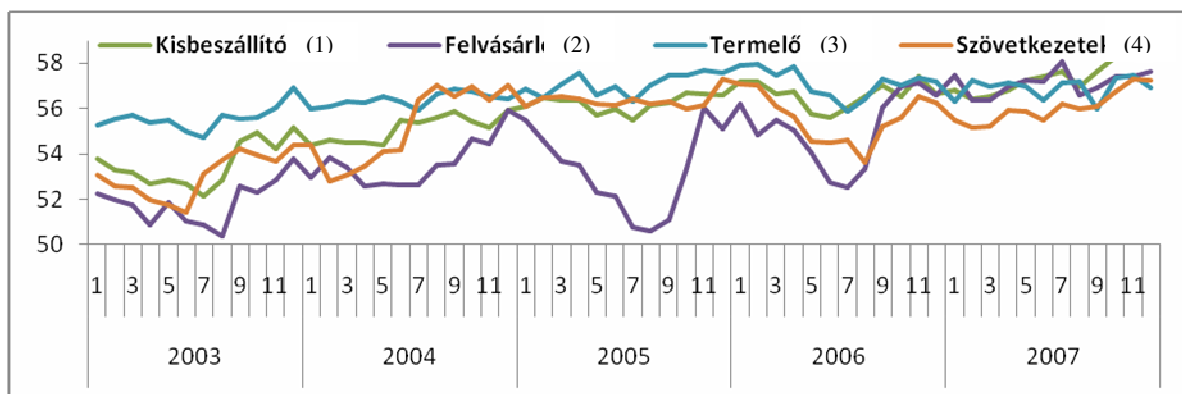
E koncentráció gyakorlatilag teljes mértékben a kisbeszállítókat érintette: számuk 225-ről 83-ra csökkent a vizsgált időszakban, míg részesedésük a hazai beszállítás volumenéből 30-ról 10 százalékra esett vissza. A növekvő import időszaka alatt kizárólag a szövetkezetektől felvásárolt mennyiség nőtt. A hazai felvásárlások újbóli növekedését 2006-tól a nagy mennyiséget stabilan szállítani képes vállalatok és szövetkezetek biztosították.

A minőség és költség tekintetében először az import tevékenység szerepét vizsgáltuk. Eredményeink szerint az import bevonása a feldolgozó részéről elsősorban a magasabb színhússzázalék miatt volt racionális lépés. Az EU csatlakozást megelőző évben a tisztán hazai felvásárlásból származó vágósertések 50%-a közepes (U+R), 46,5%-a magas (S+E) minőségi osztályokba tartozott. Ugyanez az arány a 2004-ben külföldről beszerzett vágósertéseknél 71,9 / 27,2% volt, a magasabb minőségi osztályok javára. Megjegyezzük azonban, hogy 2007-re a hazai beszállítói kör is elérte ezt a kedvezőbb arányt (köszönhetően az erőteljes beszerzési szelekciónak), miközben az import szállítmányokban jelentős minőségi ingadozások jelentkeztek.

Az import és a hazai felvásárlási ár a vizsgált időszakban szinte teljesen együtt mozgott, a külföldi piaci árak és a Ft/euró árfolyam változásai hol lefelé, hol felfelé húzták a hazai árakat. Az egyetlen komoly és tartós eltérés az import javára 2006. második félévében volt tapasztalható. Ennek hátterében a bejövő

szállítványok már említett minőségi problémái álltak. Összességében elmondható, hogy a feldolgozót terhelő 8 euró cent/élő súly kg szállítási költséget is figyelembe véve a külföldi beszerzés drágábbnak bizonyult a hazainál.

Az egyes hazai beszerzési csatornákra kiszámított havi átlagos színhússzázalék alakulását a 2. ábrán mutatjuk be.

2. ábra: A vágósertések színhússzázalékának alakulása beszerzési csatornák szerint a vizsgált időszakban

Figure 2: Evolution of the lean meat % of slaughter pigs by procurement channels minor supplier(1), buyers up(2), producers(3), collective farms(4)

Látható, hogy a beszállítók mindegyik csoportjában történt minőségjavulás, amely - a kisbeszállítók esetében különösen - erősen kötődik az importnyomás keltette versenyhez. Feltűnő a felvásárló-integrátor típusú vállalatok görbéjének szélsőséges hullámzása, amely csak 2007-ben stabilizálódott, egy új szereplő megjelenésével. Ezek alapján az integrátor típusú gazdasági társaságok előtt komoly kihívásként jelentkezik a homogén minőség elérése. Külön szeretnénk felhívni a figyelmet a sertéstartó nagyvállalatok stabilnak mondható teljesítményére. Ezek a vállalatok egytől egyig nagy múlttal rendelkező, technológiai fejlesztésekre és méretgazdaságos termelésre képes cégek, amelyek a kiegyensúlyozott teljesítmény szempontjából kulcsfontosságú, kiforrott szervezeti és irányítási struktúrával rendelkeznek.

Mivel a magyar piacon mind a termelők, mind a feldolgozók árelfogadóak, ezért feltételeztük a hasított súlyra vetített felvásárlási ár egyezőségét egyes csatornákra vonatkozóan. E feltételezésünk a kisbeszállítói csoport esetében nem állta meg a helyét. Eredményeink szerint az e csoport által beszállított sertések „E” minőségi osztályára vonatkozó havi átlagára 20-60, de helyenként akár 100 Ft-tal is alatta maradt a másik három csoportra vonatkozó átlagárnak. Ennek magyarázatát e csoport alkuerejének

hiányában, illetve abban látjuk, hogy a beszállítói körből (és ezzel gyakran a vágósertés piac egészéről) kiszoruló sertéstartók számos esetben felhagytak a termeléssel és a piaci ár alatt értékesítették állományukat.

Következtetések

Az EU-csatlakozás után kialakuló új piaci helyzet komplex módon hatott a hazai vágósertés termelőkre. Az új versenytársak megjelenése (kombinálva a már meglévő problémákkal) számos gazdaság tönkremenetelét idézte elő. Másrészt viszont a versenynek köszönhetően a fennmaradók által nyújtott minőségi teljesítmény lényegesen javult. Azt is láthattuk, a vizsgált beszállítói bázisban a megfelelően nagy volument koncentrálni tudó beszállítók tudtak talpon maradni. A feldolgozó szempontjából értékes partnernek bizonyultak a megfelelő hatékonysággal és eredményességgel működő független mezőgazdasági nagyvállalatok, valamint a kisebb volument előállító termelőket is integrálni képes szövetkezetek és felvásárló vállalatok. Ez utóbbi csoport gyengesége azonban a labilis minőségi teljesítmény. Bebizonyosodott, hogy a piaci szereplők többnyire árelfogadóak, adott minőségi osztályon belül legfeljebb egyes speciális (és tegyük hozzá: hosszú távon nem túl kifizetődő) esetekben lehet a felvásárlási árat a piaci átlag alatt tartani.

Irodalomjegyzék

- Agrárgazdasági Kutató Intézet (2006): Sertésvágóüzem létesítésének megvalósíthatósági előtanulmánya. AKI, Budapest.*
- Balogh P., Ertsey I., Nagy L., Fenyves V. (2008): Analysis and optimization of the structure of Hungarian pork integration as a general network flow. 8th International Conference on Management in AgriFood Chains and Networks. Abstract: 18. and a pendrive enclosure. Netherlads, Wageningen*
- Bíró O., Ózsvári L., Illés B.Cs. (2003): A hazai sertéságazat versenyképességének SWOT analízise. AVA Konferencia, Debreceni Egyetem Agár- és Műszaki tudományok Centruma, Debrecen 2003. április 1-2. (CD)*
- Fejes J., Széles Gy. (2003): A vágósertés előállítás gazdasági értékelése Magyarországon, feladatok az EU csatlakozás kapcsán. AVA Konferencia, Debrecen, 2003. április 1-2. (CD)*
- Gere Zs., Gere T. (2006): A hazai sertéságazat helyzete és kilátásai. Gazdálkodás, 15. számú különdíj (60-69.)*
- Szabó G. (2007): Változások az EU-csatlakozás után a magyar mezőgazdaságban (2004-2006). AVA3 Konferencia, Debrecen, 2007.március 20-21. (CD)*